

Eindrapportage R&D-project

Evaluatie plusklassen

Clarien Veltkamp
Gaby de Vrije
Tessa de With

Colofon

Ten behoeve van de leesbaarheid, is in dit rapport bij de verwijzing naar personen gekozen voor het gebruik van 'hij'. Het spreekt vanzelf dat hier ook 'zij' gelezen kan worden.

Ten behoeve van de leesbaarheid is het begrip plusklassen gebruikt. We zijn ons ervan bewust dat veel scholen de term plusgroep gebruiken. Daar waar plusklas staat, kan ook plusgroep gelezen worden.

Leden projectgroep Evaluatie Plusklassen:
Clarien Veltkamp, Gaby de vrije & Tessa de With

Projectleider: Clarien Veltkamp
Projectmanager: Linda Odenthal

Ontwerp: Dieto grafische vormgeving & illustratie, Velp
Redactie: Inge van der Weijden

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies, december 2011

CPS Onderwijsontwikkeling en advies
Postbus 1592
3800 BN Amersfoort
Telefoon: 033-453 43 43

www.cps.nl

Dit rapport is tot stand genomen met subsidie van het ministerie van OC&W in het kader SLO of R&D 2011.

Aan dit project hebben de volgende experts meegewerkt:
Janneke Breeveld, Nicole de Boer, Geraldine Brouwer, Dorien Hamstra, Jan Kuipers,
Corrie Papenburg, Nora Steenberg, Lineke van Tricht

De volgende scholen en organisaties hebben meegewerkt:
Basisschool St. Radboud - Heiloo
R.K. Basisschool Olof Palme - Drunen
OBS Jansenius de Vriesschool - Warffum
Evangelische basisschool Het SchatRijk - Zaandam
Beatrixschool - Pijnacker
Stichting Plusklas Houten - Houten
Scholengroep Cambium - Zaltbommel
Expertise Centrum De Opmaat - Zaltbommel
Gertrudiscollege - Roosendaal
Theresialyceum - Tilburg
Hogeland College - Warffum
Driestar College - Gouda
Openbare basisschool 'West' - Capelle aan den IJssel
CBS Anna van Burenschool - Enschede
Basisschool Essesteijn - Voorburg
Montessoribasisschool de Poort - Maastricht
Basisschool de Vonkenmorgen - Gendt

We bedanken deze experts en scholen voor hun medewerking.
Tevens willen wij Bert Slotboom, Corrie Papenburg en Mieke Vollenhoven bedanken voor hun hulp bij het afnemen van de interviews.

Inhoud

Inleiding	Onderzoeksvraag en achtergrond	4
Deelonderzoek 1		6
1.1	Verkenning van de literatuur	6
1.2	Samenvatting van de interviews met experts	8
1.3	Conclusies op basis van de interviews met experts en vervolgvragen	11
Deelonderzoek 2		13
2.1	Analyse interviews aanvullend onderzoek	13
2.1.1	De plusklas in het primair onderwijs	14
2.1.2	De plusklas in het voortgezet onderwijs	17
2.2	Conclusie aanvullend onderzoek	19
Eindconclusie en aanbevelingen		21
Literatuurlijst		26
BIJLAGE 1	Inventarisatie lopend onderzoek naar plusklassen	28
BIJLAGE 2	Format interviews R&D Plusklassen	29

INLEIDING | Onderzoeksvraag en achtergrond

Uit een recent onderzoek van het GION (2010) onder 457 scholen blijkt dat 73 procent van de scholen in het basisonderwijs extra aanbod voor hoogbegaafde leerlingen realiseert in de eigen groep¹. Op ongeveer de helft van de scholen wordt dit gecombineerd met het inzetten van een plusklas of een Leonardo-groep, waarbij de leerlingen in een aparte klas les krijgen. Ook in het voortgezet onderwijs worden binnen scholen plusklassen georganiseerd en zijn voorbeelden bekend van buitenschoolse plusklassen, georganiseerd vanuit samenwerkingsverbanden of gemeenten. Uit het onderzoek van Doolaard & Oudbier (2010; 2011) blijkt dat 32,4 procent (vanuit een steekproef van 457 scholen) een plusklas heeft gerealiseerd. Van deze groep scholen heeft 60 procent een schoolgebonden plusklas opgezet en 40 procent maakt gebruik van een bovenschoolse plusklas. Uit ervaring en uit onderzoek blijkt dat het deelnemen aan de plusklas vaak een zeer gunstig effect heeft op het welbevinden en op de harmonieuze ontwikkeling van een hoogbegaafd kind. De intentie bij alles wat in de plusklas wordt aangeboden, is om een extra verrijking te bieden, aanvullend op wat het kind op school doet.

Op 25 augustus 2008 heeft de toenmalige staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw S.A.M. Dijkma, een beleidsbrief opgesteld ter attentie van de Voorzitter van de Tweede Kamer. Hierin wordt een eerste, beperkte verkenning gegeven van de stand van zaken met betrekking tot het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen, uitgevoerd door de Inspectie van het Onderwijs. Op verzoek van de staatssecretaris heeft dit onderzoek een vervolg gekregen, dat gepresenteerd wordt in het rapport 'Het onderwijsaanbod aan hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs'. De brief en het rapport die hierboven genoemd worden, gelden als uitgangspunt voor de omschrijving en de definitie van de plusklas en vormen daarmee de basis van dit onderzoek.

Het onderzoek wat hier voor u ligt is enerzijds een inventarisatie van ervaringen en studies naar het effect van plusklassen en brengt daarmee in kaart welke witte vlekken er zijn die wellicht aanleiding vormen voor vervolgonderzoek. Anderzijds beschrijft het een kleinschalig aanvullend onderzoek waarin antwoord werd gezocht op één van die witte vlekken: de opbrengsten van plusklassen voor scholen. Het bestond daarmee uit een tweetal deelonderzoeken, die hieronder zijn uitgewerkt.

¹ Doolaard, S. & Oudbier, M. (2010). *Onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Groningen: GION.

Deelonderzoek 1

Dit deelonderzoek richtte zich op de inventarisatie van de belangrijkste bestaande onderzoeken en projecten die plaats vonden met betrekking tot plusklassen op dat moment. Als eerste is de meest recente literatuur met betrekking tot plusklassen geïnventariseerd. Literatuur met betrekking tot hoogbegaafdheid is hierbij buiten beschouwing gelaten. Daarnaast hebben oriënterende gesprekken plaats gevonden met deskundigen van relevante instellingen (onder andere SLO, CPS en CBO) en werden aanvullende documenten verzameld. In dit deelonderzoek werd gebruik gemaakt van de zogenaamde sneeuwbalmethode. Dat wil zeggen dat aan de respondenten werd gevraagd of zij andere relevante onderzoeken, projecten en documenten met betrekking tot het onderwerp kenden. De analyse van de (aangereikte) literatuur, documenten en interviewverslagen heeft een overzicht opgeleverd met witte vlekken ten aanzien van onderzoek op het gebied van plusklassen. Deze witte vlekken waren de basis voor het formuleren van een onderzoeksvraag die met behulp van een kleinschalig aanvullend onderzoek beantwoord kon worden in het tweede deelonderzoek.

Deelonderzoek 2

Op grond van het eerste deelonderzoek is een kleinschalig onderzoek uitgevoerd op vijftien scholen voor basisonderwijs en voorgezet onderwijs, waarin de vraag centraal stond wat plusklassen de scholen hebben opgeleverd en hoe ze dat hebben vastgesteld en/of gemeten. Dit tweede deelonderzoek is uitgevoerd door scholen telefonisch te interviewen over zaken zoals het stellen van doelen, evalueren en opstellen van beleid voor de plusklas.

De resultaten van deze twee deelonderzoeken zijn hieronder beschreven en geven scholen een beeld van mogelijke keuzes ten aanzien van het vormgeven van plusklassen en van stappen die zij hierbij kunnen en moeten zetten. Dit doet zij door allereerst een beschrijving te geven van de huidige stand van kennis, zowel in de literatuur als in de praktijk. Vervolgens geeft het op basis van deze kennis, aangevuld met de kennis uit het tweede deelonderzoek, concrete, onderbouwde aanbevelingen en tips voor scholen die de effectiviteit van hun plusklassen willen verbeteren.

Deelonderzoek 1

Dit deelonderzoek richtte zich op de inventarisatie van onderzoeken en projecten met betrekking tot plusklassen. Achtereenvolgens zullen de verkenning van de literatuur, de interviews met de experts en de conclusies van dit deelonderzoek worden besproken.

1.1 Verkenning van de literatuur

Het belang van het realiseren van een onderwijsaanbod dat past bij de mogelijkheden van het hoogbegaafde kind, wordt onderkend door de meeste scholen. Een grote groep scholen heeft aangegeven bekend te zijn met de aanwezigheid van hoogbegaafde leerlingen binnen de populatie. Deze scholen streven naar een onderwijsaanbod dat aansluit bij de mogelijkheden van deze leerlingen. Het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen is tegelijkertijd nog volop in ontwikkeling (Hogeboom, 2011).

Het aanpassen van het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen valt onder de principes van differentiatie (Doolaard & Oudbier, 2010). Er kan hierbij een onderscheid gemaakt worden tussen differentiatie binnen het eigen klassenverband (interne differentiatie) en differentiatie buiten de eigen groep (externe differentiatie) (Bosker, 2005). Bij differentiatie binnen de eigen groep, worden vaak principes van 'compacten' en 'verrijken' toegepast. Compacten houdt in dat overbodige onderdelen van de reguliere leerstof worden geschrapt, zodat er tijd vrijkomt voor werken vanuit meer uitdagend materiaal (Hoogeveen, e.a. 2004; Mooij, e.a. 2007). Verrijken is het aanbieden van meer uitdagend materiaal, die de reguliere methode aanvult in de breedte of in de diepte (Hoogeveen, e.a. 2004; Mooij, e.a. 2007). Verrijken heeft volgens van Gerven (2009) als doel de vaardigheid van het leren te koppelen aan kennisontwikkeling waardoor het zelfbeeld van de leerling positief beïnvloed wordt. Ook zou de verrijkingsstof de leerling beter in staat stellen het beste uit zichzelf te halen (van Gerven, 2009). Een vorm van differentiatie buiten de eigen groep is de plusklas. Een plusklas is een groep, buiten de eigen reguliere groep, waarin verrijking aangeboden wordt.

Er is consensus in de literatuur over de definitie van een plusklas. In de verschillende studies wordt een plusklas beschreven als een groep waarin onderwijs gegeven wordt aan meerdere hoogbegaafde leerlingen. Deze groep biedt een extra onderwijsaanbod, vaak in combinatie met een verrijkt onderwijsaanbod in de eigen klas. De tijd die leerlingen doorbrengen in een

plusklas verschilt van enkele uren tot enkele dagen per week waarbij het aanbod zowel binnen de eigen school als bovenschools kan zijn georganiseerd (Inspectie van het Onderwijs, 2010; Doolaard & Oudbier, 2010; Hoogeveen, Hell, Mooij & Verhoeven, 2004).

De plusklas is vaak onvoldoende in het schoolbeleid opgenomen en wordt vaak nog 'experimenteel' uitgevoerd zonder geëvalueerd te worden (Ministerie van OCW, 2008; Verheul, 2011). Ongeveer de helft van de scholen die aangeven het onderwijs aan te passen aan hoogbegaafde leerlingen, heeft beleid geformuleerd (Doolaard & Oudbier, 2010). Driekwart van deze scholen heeft dit ook gepubliceerd in de schoolgids. Scholen die beleid hebben geformuleerd, geven aan (meer) hoogbegaafde leerlingen in de school te hebben en vooral meer deskundig en gespecialiseerd personeel te hebben.

Tachtig procent van de scholen die mee hebben gedaan aan het onderzoek van Doolaard & Oudbier, geeft aan het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen te evalueren. Dit gebeurt vooral door aan leerlingen te vragen wat ze er van vinden. Doolaard & Oudbier vragen zich af waartegen de scholen, met name de scholen zonder geformuleerd beleid, deze evaluatiegegevens afzetten. Hoe waarderen deze scholen de uitkomsten als ze geen doelen hebben gesteld? Hoe bepalen ze of ze succesvol zijn? Daarnaast is het systematisch vaststellen van de effecten van een beleid op plusklassen, waarbij ook in de reguliere groepen een aangepast aanbod wordt gedaan, lastig. Hiervoor zijn twee redenen:

- 1) De reguliere toetsen uit het leerlingvolgsysteem voldoen vaak niet voor deze leerlingen als ze ouder worden. Daarnaast dekken deze toetsen niet de verrijkingsstof die wordt aangeboden.
- 2) Effecten op welzijn, schoolbeleving en motivatie zijn moeilijk meetbaar. Deze effecten worden hierdoor waarschijnlijk minder vaak betrouwbaar en systematisch in beeld gebracht (Doolaard & Oudbier, 2010).

De meeste onderzoeken naar het effect van plusklassen zijn dan ook beschrijvend van aard (Breedijk, 2006; Inspectie van het Onderwijs, 2010). Binnen Nederland zijn een beperkt aantal studies bekend die het effect van de plusklas proberen vast te stellen (Hoogeveen, Hell, Mooij & Verhoeven, 2004; Mooij, Hoogeveen, 2004). In het onderzoek van Doolaard & Oudbier (2010) zijn scholen bevraagd op het effect van de plusklassen en de wijze van evalueren. Echter, het gaat hierbij om de mening van de scholen, en niet om empirisch onderzoek.

Hoogeveen e.a. (2004) hebben een meta-analyse gedaan naar studies die kwantitatief meetbare uitkomsten rapporteren op cognitief en/of sociaal-emotioneel functioneren van verschillende onderwijsaanpassingen voor

hoogbegaafde leerlingen. Zij concluderen uit de tweeëntwintig studies die betrokken werden in deze analyse, dat een plusklas positieve effecten heeft op rekenen/wiskunde, taal, exacte vakken, sociale vakken, computervaardigheden, sociale competentie en gedrag. Een plusklas laat een licht negatief effect liet zien op zelfconcept, wat verklaard kan worden door het feit dat de hoogbegaafde leerlingen voor deelname een irreëel hoog zelfconcept hadden. Een daling in zelfconcept betekent in dat geval een daling naar een meer reëel zelfconcept. Hoogeveen e.a. (2004) concluderen dat ondanks de in de literatuur genoemde positieve effecten, dit niet wil zeggen dat gelijk duidelijk is welk onderwijsarrangement het meest positieve effect voor een leerling oplevert. Er is geen pasklare oplossing voor (hoog)begaafde leerlingen, maar prestaties van hoogbegaafde leerlingen die deelnemen aan een aangepast programma zijn beter dan de schoolprestaties van hoogbegaafde leerlingen die niet deelnamen aan zo'n programma (Mooij e.a. 2007).

Ook Scherpenzeel (2002) toont in een exploratief onderzoek aan dat de deelname aan een plusklas leidt tot een hogere score op welbevinden. Daarnaast geeft zij aan dat de rol van de leerkracht cruciaal is. Een positieve relatie, frequent verbale interactie op hoog niveau, flexibiliteit en humor, kennis van diverse vakgebieden, passie voor en kennis over (hoog)begaafdheid en een natuurlijke instructietechniek zijn belangrijke voorwaarden voor het goed functioneren van de leerlingen.

1.2 Samenvatting van de interviews met experts

Met de kennis van de huidige literatuur over plusklassen in gedachten, is contact gezocht met een aantal kennis- en ervaringsexperts. De volgende personen zijn benaderd:

- Lianne Hoogeveen (CBO)
- Nora Steenbergen (SLO)
- Jan Kuipers (CEDIN)
- Nicole de Boer (coördinator regionaal netwerk plusgroepen, vanuit SLO)
- Lineke van Tricht (Bureau Talent)
- Janneke Breeveld (Pluskids)
- Geraldine Brouwer (CPS)
- Corrie Papenburg (CPS)

Bovenstaande personen zijn gevraagd naar hun visie op en kennis over plusklassen. Hieronder wordt een samenvatting gegeven van de gegeven antwoorden. Het gebruikte interviewformat staat in Bijlage 1.

De inrichting van plusklassen blijkt in de praktijk erg te verschillen, zowel wat betreft de organisatie als de inhoud. Soms zijn plusklassen georganiseerd op school- of afdelingsniveau en worden de leerlingen begeleid door leerkrachten die deze taak op zich nemen. Er zijn scholen die zich profileren met bijvoorbeeld een vwo+ aanbod, waarin extra stof geboden wordt. Soms zijn de plusklassen extern georganiseerd en is de gemeente of het samenwerkingsverband voor leerlingen zorg opdrachtgever. Zo bestaan er plusklassen waar leerlingen slechts één keer per week een uurtje naar toe gaan, maar er zijn ook plusklassen die een dagdeel per week bestaan. In sommige gevallen gaan leerlingen het hele jaar door naar de plusklas. Vaak ook gaat het om een additionele toevoeging aan het schoolprogramma gedurende bijvoorbeeld twaalf weken.

Wat betreft inhoud, blijkt de uitwerking op scholen flink te verschillen. Waar op de ene school slechts extra leerstof wordt aangeboden, staat bij andere scholen ook het sociaal-emotioneel welbevinden en het ontwikkelen van metacognitie centraal. De ondervraagde deskundigen zijn het erover eens dat het belangrijk is dat een plusklas aandacht besteedt aan de ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen op drie pijlers: verrijking van het curriculum, vergroten van de sociaal-emotionele vaardigheden en vergroten van de metacognitieve vaardigheden. Hiertoe dient het aanbod te bestaan uit extra leerstof, het ontwikkelen van leervaardigheden, zoals plannen en organiseren. Het ontwikkelen van kritisch, analytisch en creatief denken is hierbij essentieel. Daarnaast dient ook aandacht besteed te worden aan sociaal-emotionele vaardigheden, zoals samenwerken en communiceren. Een plusklas zou dus niet een bijeenkomst moeten zijn waar hoogbegaafde leerlingen extra werk kunnen maken, maar waar ze doelgericht aan bepaalde taken werken. Ten slotte is het hebben van een contactmoment met gelijkgestemden (peers) een meerwaarde voor meer- en hoogbegaafde leerlingen.

Er zijn weinig deskundigen die zowel in basisonderwijs als voortgezet onderwijs werken. Het benoemen van verschillen en overeenkomsten tussen plusklassen op basisonderwijs en voortgezet onderwijs is daarmee lastig. De verschillen die genoemd worden, zijn: meer vrijheid voor leerlingen, samen oplossingen verzinnen, samen een project kiezen in het voortgezet onderwijs in tegenstelling tot in het basisonderwijs. Andere deskundigen benoemen dat er in het basisonderwijs meer ruimte lijkt te bestaan voor het besteden van aandacht aan leervaardigheden en sociaal-emotionele vaardigheden, terwijl in het voortgezet onderwijs de inhoud van de plusklas vaker bepaald lijkt te worden door een rijker aanbod in het curriculum (bijvoorbeeld het aanbieden van Spaans of Russisch) of contactmomenten met experts rond projectthema's.

Wat betreft toewijzing aan de plusklas lijken er in de praktijk veel verschillen te bestaan. Zo gaat de ene school uit van het CITO Leerlingvolgsysteem, een

andere school neemt een signaleringsprotocol als uitgangspunt en weer een andere school heeft geen duidelijke afspraken hierover. De landelijke plusklas van CBO voert zelfs een psychologisch onderzoek uit voor selectie. Op het voortgezet onderwijs bestaat op dit moment nog geen leerlingvolgsysteem. Scholen kiezen dan leerlingen met hoge cijfers, onderpresteerders, leerlingen met motivatieproblemen of juist de meest gemotiveerde leerlingen. Er zijn geen selectiemethoden genoemd die refereren aan het criterium handelingsverlegenheid.

Verschillende deskundigen stellen minder omlinjnde eisen aan de leerling. Zij stellen dat plaatsing in een plusklas geïndiceerd is wanneer er sprake is van een handelingsverlegenheid in de klas van het getalenteerde kind. Vanuit de principes van Passend Onderwijs worden kinderen pas toegelaten in de plusklas als het onderwijs in de klas niet toereikend is om het kind tot voldoende ontwikkeling te laten komen.

Alle bevroagde deskundigen geven aan dat er weinig bekend is over de manier waarop scholen het aanbod in de plusklas evalueren. Er zijn plusklassen die kijken naar de resultaten op het leerlingvolgsysteem, maar de meeste plusklassen bepalen aan de hand van interviews met leerlingen, ouders en leerkrachten en opbrengsten van het aanbod (werkstukken, powerpoints, e.d.) of het aanbod succesvol is geweest. Het formuleren van algemeen beoogde effecten van een plusklas is ook niet gemakkelijk omdat deze afhangen van de individuele leerlingen en de voor hen gestelde doelen.

Aan de deskundigen is vervolgens de vraag gesteld welke belangrijke literatuur er op dit terrein is. Er zijn echter geen publicaties en/of onderzoeken genoemd die niet zijn meegenomen in het literatuuronderzoek.

Ten slotte is aan de deskundigen gevraagd op welke vragen zij nog antwoord willen hebben. Hieronder staan de genoemde vragen vermeld:

- Hoeveel contacturen per week zijn nodig om een plusklas succesvol te laten zijn?
- Wat is het effect van een plusklas in het voortgezet onderwijs? Heeft een plusklas een toegevoegde waarde?
- Welke kennis en vaardigheden moeten leerkrachten in de plusklas hebben, zodat de geformuleerde doelen bereikt kunnen worden?
- Zijn er nog aanvullende eisen waaraan een plusklas-leerkracht moet voldoen?
- Op welke wijze kan een bovenschoolse plusklas binnen een samenwerkingsverband gefinancierd worden met de wijzigingen in het beleid Passend Onderwijs?

- Wat zou de inhoud van de plusklas moeten zijn? Wat is het aanbod?
- Wat zijn de resultaten van de plusklas?
- Welke selectiecriteria worden gebruikt en waarom?
- Wat doen de leerlingen naast de plusklas in de eigen reguliere groep?
- Op welke manier wordt het beleid voor de plusklas opgesteld? En waar bestaat het beleid uit?

1.3 Conclusies op basis van de interviews met experts en vervolgvragen

Vanuit de literatuur en de interviews blijkt dat een plusklas idealiter meer behelst dan een groep waarbinnen hoogbegaafde kinderen met gelijkgestemden werken aan verrijkingsmateriaal. Bij toelating van leerlingen aan een plusklas moet er, vanuit de principes van Passend Onderwijs, sprake zijn van een handelingsverlegenheid.

Deze principes zijn verwoord in een brief van de minister d.d. 31 januari 2011 aan de tweede kamer. Relevant voor plusklasleerlingen is onder meer:

- Scholen krijgen een zorgplicht waardoor leerlingen een zo goed mogelijk passend onderwijsaanbod krijgen op de school van aanmelding of een andere school in de regio.
- Leerlingen met een beperking of een extra zorgbehoefte volgen op deze wijze het onderwijs dat zo veel mogelijk bij hen past, zodat zij later ook een passende plek in de samenleving kunnen vinden.
- Ouders mogen van de school verwachten dat die een zo passend mogelijke plek voor hun kind vindt en denken mee over hoe zij hun kind het beste kunnen ondersteunen.
- Docenten hebben voldoende bagage om te kunnen omgaan met verschillen tussen leerlingen.
- Docenten zijn in staat om te signaleren wanneer een leerling extra zorg nodig heeft. Als dat zo is, dan voorzien ze zelf in die behoefte of schakelen ze hulp in.
- Scholen werken samen met Jeugdzorg en gemeenten.
- De besteding van geld is transparant en de resultaten zijn zichtbaar in de klas.

Concreet komen we tot de volgende conclusies: Een leerling komt de klas in met een hulpvraag. Het aanbod van een plusklas dient uit drie pijlers te bestaan: extra verrijkingsmateriaal, of 'wrijvingsmomenten' die leiden tot verdieping in de stof (Marreveld & Ros, 2011), aandacht voor sociaal-emotionele vaardigheden zoals communiceren en samenwerken en aandacht voor metacognitieve leerstrategieën. Een belangrijke factor bij het effectief opzetten van een plusklas, is het formuleren van het beleid voor de plusklas in het schoolplan.

In dit beleid moeten punten met betrekking tot toelating, aanbod, inbedding in de school, organisatie, vastgestelde doelen en evaluatie vastgelegd worden.

Echter, zowel vanuit de literatuur als vanuit de interviews blijkt tegelijkertijd dat een grote groep scholen een plusklas opstelt zonder direct beleid. Bijna alle scholen evalueren het aanbod van de plusklas. Echter, zonder vooraf vastgestelde criteria en doelen vanuit het schoolbeleid, is het bepalen van het effect van de plusklas lastig.

Gezien de bevindingen vanuit de literatuur, de interviews met deskundigen en het hedendaagse beleid, lijkt een interessante richting voor vervolgonderzoek, in hoeverre de scholen de principes van 'opbrengstgericht werken' toepassen op het aanbod in plusklassen. Onder opbrengstgerichtheid wordt verstaan dat er bewust, systematisch en cyclisch gewerkt wordt aan het streven naar maximale opbrengsten. Het kan hierbij gaan om cognitieve resultaten van leerlingen, sociaal-emotionele resultaten en eventueel ook om de tevredenheid van leerlingen, ouders en leerkrachten en (aansluiting op het) vervolgonderwijs (Oomens, Aarsen, e.a. 2008). Een interessante vraag in dit licht is, of er sinds onderzoek van GION meer scholen een beleid met concrete doelstellingen formuleren met betrekking tot plusklassen en op welke manier dit geëvalueerd wordt. Bij het beantwoorden van deze onderzoeksvraag kunnen de principes van opbrengstgericht werken een plek krijgen. Deze vragen sluiten ook aan bij de bevindingen van Doolaard & Oudbier (2010). Zij geven aan dat de manier van het evalueren van de plusklas vraagt om nader, diepgaander onderzoek. In de volgende fase van dit onderzoek zullen deze onderzoeksvragen leidend zijn.

Deelonderzoek 2

Dit deelonderzoek bestond uit het interviewen van scholen die een plusklas aanbieden. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de analyse van de interviews en de conclusie naar aanleiding van deze interviews.

2.1 Analyse interviews aanvullend onderzoek

Dit tweede gedeelte beschrijft de uitvoering van het tweede deelonderzoek waarin scholen, besturen en samenwerkingsverbanden die een plusklas georganiseerd hebben, geïnterviewd zijn. Op basis van de vragen die in het eerste deelonderzoek naar voren kwamen, is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd die we in dit deelonderzoek zullen beantwoorden:

Wat zijn de opbrengsten van de plusklas voor scholen en op welke manier worden deze opbrengsten geëvalueerd en geoptimaliseerd?

Deze onderzoeksvraag vertaalt zich in de volgende deelvragen:

- Wat zijn de opbrengsten van de plusklas?
- Hoe is de plusklas georganiseerd?
- Aan welke doelstellingen wordt gewerkt in de plusklas?
- Hoe wordt het effect van de plusklas vastgesteld?
- Wat is hiervan vastgelegd in beleid?
- Hoe wordt de plusklas geëvalueerd?
- Hoe gebruiken plusklassen de uitkomsten van de evaluatie om de effectiviteit van de plusklas te versterken?

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen is een aselechte steekproef getrokken van 24 scholen. Hiervan waren er vijftien bereid mee te werken aan een uitgebreid telefonisch interview. Op zeven scholen is zowel een leerkracht/docent van de plusklas als een leidinggevende geïnterviewd. Hierdoor zijn beelden verzameld vanuit verschillende invalshoeken. In totaal zijn er 22 mensen gesproken in de periode september tot en met november 2011. Er zijn elf PO-scholen en vier VO-scholen geïnterviewd. Bij de selectie van de scholen is gelet op spreiding door het land en diversiteit in organisatievormen. Het volledige interviewformat staat in Bijlage 2.

2.1.1 De plusklas in het primair onderwijs

De meeste ondervraagde PO-scholen (8) hebben de plusklas op schoolniveau georganiseerd. Verder heeft één school de plusklas op bestuursniveau georganiseerd, één op samenwerkingsniveau en één op regioniveau. Er is een grote diversiteit in de selectiecriteria voor de plusklasleerlingen. De meeste scholen hanteren hoge scores (A of B) op het CITO leerlingvolgsysteem als criterium, vaak aangevuld met ervaringen en observaties van de leerkracht en eventueel ouders. Daarnaast worden verschillende signaleringslijsten ingezet, zoals het digitaal handelingsprotocol hoogbegaafdheid (Van Gerven & Drent, 2007). Enkele plusklassen stellen een diagnose hoogbegaafdheid (IQ 130 of hoger) verplicht.

De geïnterviewde scholen geven aan dat de leerlingen één keer per week naar de plusklas komen. De duur varieert van een uur tot een dagdeel. De groepsgrootte varieert van zeven tot achttien leerlingen. De meeste scholen hebben een plusklas voor de leerlingen uit de groepen 6, 7 en 8. Verder heeft ongeveer de helft van de scholen ook een plusklas voor de groepen 4 en 5. Eén school heeft ook een plusklas voor leerlingen van de groepen 1, 2 en 3 en één school overweegt dit. Op het merendeel van de benaderde PO-scholen wordt de plusklas uitgevoerd door een leerkracht. Bijna al deze leerkrachten hebben een cursus of opleiding gevolgd op het gebied van hoogbegaafdheid. Op twee scholen wordt de plusklas geleid door ouders. Op één van deze scholen wordt deze ouder door de school begeleid met de voorbereiding van de lessen. Op de andere school bereiden ouders de lessen samen voor, maar kunnen ze bij vragen wel terecht bij de interne begeleider. Vier scholen hebben een aanbod dat is gericht op zowel cognitieve uitdaging als aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en metacognitie. Twee scholen dagen de leerlingen alleen uit op cognitief niveau. Drie scholen besteden aandacht aan cognitie en de sociaal-emotionele ontwikkeling en één school besteedt aandacht aan cognitie en metacognitie.

Het aanbod is erg divers. Onderwerpen die meerdere keren genoemd zijn: projecten, talen, filosoferen en onderwerpen die leerlingen zelf aandragen. De manier waarop dit aangeboden wordt is tevens divers. Sommige scholen werken met een gestructureerd aanbod, anderen werken zonder methodes. Op een aantal scholen mogen leerlingen zelf kiezen welke onderwerpen ze verder uit willen diepen.

Alle ondervraagde scholen hebben doelen opgesteld voor de plusklas. Op de ene school zijn deze echter explicieter dan op de andere school. Ook zijn er veel verschillen in de doelen die gesteld worden. Zo zijn methodedoelen genoemd, leerlingsspecifieke doelstellingen, doelstellingen vanuit het

directeurenoverleg of het beleidsplan, of de doelen die zijn opgesteld door de leerkracht van de plusklas. Eén school heeft doelen opgesteld op basis van de doelenvaardighedenlijst van het SLO.

“De doelen staan in het beleidsplan, maar dat is vooralsnog vaag. Het protocol moet nog gefine-tuned worden.”

De geformuleerde doelen zijn vaak op leerlingniveau. Doelen die zijn geformuleerd op groepsniveau zijn vaak algemeen en niet concreet en meetbaar geformuleerd naar tijdsduur en beoogd resultaat.

Enkele voorbeelden van genoemde doelen:

*“Kinderen moeten hun ei kwijt kunnen in de plusklas.
In een plusklas kunnen leerlingen tegengesproken worden.
Kinderen moeten sterker worden op sociaal-emotioneel gebied.
De doelen zijn procesdoelen, zoals samenwerken. Deze zijn niet voorzien van criteria. Het accent ligt op het leerproces.”*

“Doelstelling van zelfstandige leergids (een methode) is om zelf tot een onderwerp te komen dat de leerlingen interessant vinden maar waar zij nog niet zoveel vanaf weten. Ze moeten dan vragen formuleren en antwoorden daarop vinden. Ze hebben ook 25 manieren om dit te presenteren. We hebben er nooit bij stilgestaan om dat SMART te formuleren. We zouden bij projecten doelstellingen SMART kunnen formuleren maar daar is nog nooit over nagedacht.”

De manier waarop aan de doelstellingen gewerkt wordt, is tevens divers. Een aantal scholen geeft aan dat door de opzet van de plusklas aan de doelen gewerkt wordt; anderen noemen materialen, het zelfstandig werken aan (zelf gekozen) projecten en het werken op groepsniveau aan de sociaal-emotionele ontwikkeling.

De vooruitgang van de leerlingen wordt verschillend gevolgd. Twee scholen werken met leerlingportfolio's, twee scholen laten leerlingen aan het einde van een project hun eindproduct presenteren, waarbij er ook feedback wordt gegeven op het proces. Op twee scholen werken de leerkrachten met een

observatieverslag. Eén school geeft aan dat het volgen van vooruitgang niet op basis van vooraf afgesproken criteria plaatsvindt, maar dat de vooruitgang gevoelsmatig wordt bepaald.

De meeste scholen evalueren de plusklas. Uit de interviews blijkt dat met name het aanbod wordt geëvalueerd, slechts zelden wordt gekeken of de gestelde doelen worden behaald. Een aantal scholen evalueert de plusklas met de leerlingen. Daarnaast evalueren ongeveer vijf scholen de plusklas met ouders. Overigens hebben verschillende scholen aangegeven dat er geen direct contact is tussen ouders en de leerkracht van de plusklas. Het aanspreekpunt van ouders is op deze scholen de groepsleerkracht of de interne begeleider. Zes scholen bespreken de effecten (ook) intern, met bijvoorbeeld de groepsleerkracht of het zorgteam. Er wordt weinig gedaan met de uitkomsten van deze evaluaties. Enkele scholen geven aan dat de evaluaties gebruikt worden om het aanbod te verbeteren. Eén geeft aan dat de effecten terugkomen in een voortgangsrapportage en één gebruikt de gegevens voor het groeidocument.

“Evalueren met de kinderen gebeurt door een format met vragen zoals: Hoe vond je het? Wat heb je geleerd? Hoe is de samenwerking? Waar ben je tegenaan gelopen? Geef het eens een cijfer. We bevragen ook op wat ze willen leren. De doelstellingen voor de plusklas komen dus eigenlijk terug in het gesprek met de leerling. Vaak krijgen we informatie over het verloop van de projecten die we zelf nog niet wisten. Op basis van de informatie kunnen we leerlingspecifiek wat doen of voor de hele plusklas iets aanpassen.”

Alle scholen hebben een beleid geformuleerd voor de plusklas. Dit is vastgelegd in (niet gespecificeerde) documenten, het schoolplan, de schoolgids, de website, een interne notitie, een protocol of een klassenmap. De geïnterviewde scholen geven aan dat het beleid is opgesteld door het management op school- of bestuursniveau, eventueel samen met de (plusklas)leerkracht. Vier scholen hebben de doelstellingen voor de plusklas in het beleid genoemd, drie van deze scholen geven aan dat de doelen niet concreet (genoeg) verwoord zijn. Drie scholen hebben de manier van evalueren vastgelegd in het beleid. Eén school geeft aan op basis van het interview de doelstellingen en manier van evalueren nog verder te willen concretiseren.

Leerkracht plusklas: *“De directeur heeft het beleid opgesteld, maar ik weet niet precies waar ik het terug kan vinden.”*

Ten slotte is gevraagd of de scholen tevreden zijn over de opbrengsten. Alle scholen zijn tevreden en geven tevens aan dat ouders, leerlingen en leerkrachten ook tevreden zijn. Er is een aantal scholen dat niet zeker weet of ze de benodigde formatie voor de plusklas kunnen blijven realiseren. Ook geven sommige scholen aan dat ze, als er voldoende middelen zouden zijn, graag de tijd voor de plusklas zouden willen uitbreiden.

2.1.2 De plusklas in het voortgezet onderwijs

Tijdens het benaderen van de VO-scholen bleek dat scholen de plusklas verschillend definiëren. Een aantal scholen verstaat bijvoorbeeld ook een verkorte vwo onder de plusklas. Voor dit onderzoek is ervoor gekozen om alleen scholen te interviewen waarvan leerlingen een (aantal) moment(en) per week naar de plusklas gaan. Scholen waarbij leerlingen een andere leerroute doorlopen, zijn niet meegenomen in dit onderzoek.

Van de vier ondervraagde VO-scholen hebben drie scholen een plusklas op schoolniveau, één school heeft de plusklas op regionaal niveau georganiseerd. Eén VO-school heeft een plusklasaanbod voor leerlingen uit groep 8. Eén school heeft naast een plusklas op vwo-niveau, ook een plusklas voor leerlingen in het vmbo. Op de VO-scholen wordt de plusklas uitgevoerd door docenten. Voor zover bekend hebben deze docenten geen aanvullende cursussen gevolgd.

De leerlingen gaan één keer per week naar de plusklas. De duur varieert van enkele lessen op een rooster tot een dagdeel per week. Het aantal leerlingen dat naar deze plusklas gaat varieert van achttien tot zestig leerlingen en zijn over het algemeen vwo-leerlingen. Leerlingen worden geselecteerd op basis van CITO-scores, leerlingen die gediagnosticeerd hoogbegaafd zijn, of leerlingen die aangeven meer uitdaging te willen.

“Nu selecteren we leerlingen op basis van testen van het CBO in Nijmegen. Deze testen waren hard nodig. Voor we deze testen gebruikten, was het een heel instabiele klas, omdat veel ouders hun kind er naar toe willen sturen.”

Het aanbod is vooral gericht op het cognitieve niveau. Er wordt bijvoorbeeld extra taalonderwijs aangeboden, zoals Cambridge Engels, Spaans of Chinees, of extra uitdagende bètavakken. Eén school besteedt aandacht aan sociaal-emotionele vaardigheden. De doelen voor de plusklas worden met name geformuleerd op aanbodniveau. De geformuleerde doelen zijn niet concreet (SMART) geformuleerd. Eén school heeft uitgebreidere doelstellingen, waarin aandacht is voor cognitieve, sociaal-emotionele en metacognitieve doelstellingen. De scholen evalueren met leerlingen en ouders en twee ook met andere vakdocenten. Eén school heeft een vragenlijst die met de ouders besproken wordt (zie kader). Het is niet duidelijk wat er verder met de verkregen gegevens gebeurt.

Voorbeeld van een vragenlijst voor ouders:

- Hoe pakken de kinderen het op dat ze een ochtend moeten missen op hun eigen school?
- Moeten ze op school dan zaken inhalen waardoor de werkbelasting wat hoger wordt?
- Wat vonden de leerlingen van de aangeboden vakken?
- Wat vinden de leerlingen van de begeleiding zoals introductie, opvang, contact?
- Wat is de winst voor de ontwikkeling van het kind?
- Zijn ze blij met de nieuwe interessante informatie? Doen ze er ook iets mee?
- Praten ze er thuis en op school over? Gaan ze bijvoorbeeld lezen over een onderwerp?
- Vragen we voldoende van het kind?
- De vakken zijn wel nieuw, maar is het ook nodig om er thuis meer aan te laten werken? Dit om hen te laten merken dat er ook voor hen wel iets te studeren valt.
- Draagt het Verrijkingsklasje bij tot het welbevinden van uw kind?
- Op welke manier? Wat merkt u aan het kind?
- Hoe bevalt het dat het op één ochtend in de week is?
- Is een periode van 10 weken voldoende?

De scholen hebben beleid geformuleerd. Het staat in het schoolplan of in een beleidsdocument. Het beleid is niet concreet, met name de organisatie staat er in vermeld. Interessant is dat het interview een school aan het denken zet:

“Ik denk dat het de organisatie wel vermeld is in het beleidsstuk van negen jaar geleden. Maar het ontbreekt aan beleid op doelen, effecten en evaluatie. Op dit gebied stelt het beleid niet veel voor en daar zouden we naar moeten kijken.”

Alle ondervraagde VO-scholen zijn tevreden over het aanbod en het effect van de plusklas.

2.2 Conclusie aanvullend onderzoek

Uit bovenstaande beschrijving van de interviews van vijftien scholen blijkt dat er een enorme diversiteit is in het aanbod van plusklassen. De organisatie is divers: plusklassen kunnen op schoolniveau georganiseerd zijn, maar ook commercieel uitgevoerd worden in een regio. Er zijn scholen met een plusklasaanbod voor kleuters tot en met groep 8, maar ook scholen die alleen een aanbod hebben voor de groepen 6, 7 en 8. Op het voortgezet onderwijs hebben de meeste scholen een aanbod op vwo-niveau, maar een enkele ook voor vmbo-niveau. Op bijna alle scholen gaan de leerlingen één keer per week naar de plusklas, maar de duur varieert van een uur tot een dagdeel.

Uiteraard heeft de beschikbare tijd invloed op het aanbod in de groep. In plusklassen waar de leerlingen een uur naar toe gaan, wordt vaak werk meegegeven voor de reguliere groep. In plusklassen waar leerlingen een dagdeel naar toe gaan, wordt vaker in de groep gewerkt aan projecten.

De uitvoerder van de plusklas is over het algemeen een leerkracht, vaak met een gespecialiseerde opleiding. Een enkele keer staan ouders voor de groep, vaak ouders van een kind dat de plusklas bezoekt.

Niet alleen de organisatie, ook de toelatingscriteria verschillen enorm: sommige scholen vinden een gemiddelde B-score op de CITO-toetsen voldoende, terwijl anderen veel strengere regels hanteren. In het VO kunnen op de meeste scholen leerlingen zelf kiezen of ze deel willen nemen aan de extra aangeboden vakken voor de plusleerlingen. Over het algemeen lijkt het dat scholen die de plusklas op schoolniveau hebben georganiseerd minder stringenter criteria hanteren dan plusklassen die op regionaal of samenwerkingsverband zijn georganiseerd.

De doelen zijn divers, en dat geldt ook voor het bijbehorende aanbod. Doelen en aanbod zijn vaak gericht op een cognitieve uitdaging. Niet overal komen sociaal-emotionele en metacognitieve vaardigheden aan bod die volgens de literatuur en de experts van belang zijn.

Wat betreft beleid en evaluatie blijkt dat dit voor scholen een lastig onderdeel is. Als er beleid is geformuleerd, staat hier vaak de visie en organisatie in. Doelen en evaluatie zijn over het algemeen niet vastgelegd. Opvallend is dat bijna alle scholen evalueren met leerlingen en/of ouders, terwijl maar een paar van de ondervraagde scholen het effect van de plusklas bespreekt en evalueert op schoolniveau.

Concluderend kan gesteld worden dat scholen zoekende zijn naar een passend aanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen. Echter, het is voor scholen niet altijd duidelijk hoe ze dit aanbod het beste kunnen vormgeven en voor welke leerlingen. Dit leidt tot een zeer divers aanbod met verschillende effecten. Een factor die niet is onderzocht, maar wel van belang is voor het effect, is de afstemming met de reguliere groep van de leerling. Hoe verhouden de doelen en het aanbod van de plusklas zich met het programma in de reguliere groep? Welke afspraken gelden er tussen de leerkracht van de plusklas en de leerkracht van de eigen groep? Enkele scholen hebben aangegeven dat de afstemming nog versterkt zou kunnen worden.

Eindconclusies en aanbevelingen

Veel scholen hebben aandacht voor de specifieke onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Een vorm van differentiatie voor hoogbegaafde leerlingen is het onderwijs in de plusklas. Deze vorm staat centraal in dit onderzoek. Het onderzoek is gestart met een inventarisatie van de literatuur over plusklassen. Daarnaast zijn experts op het gebied van hoogbegaafdheid geïnterviewd. Centraal hierbij was de vraag welke onderzoeken en projecten er op dit moment lopen op het gebied van plusklassen. Het blijkt dat er weinig onderzoek wordt en is gedaan naar de effecten van plusklassen. De ondervraagde experts zijn het erover eens dat het aanbod moet rusten op drie pijlers: aandacht voor het verrijken van het curriculum, het vergroten van de sociaal-emotionele vaardigheden en het vergroten van de metacognitieve vaardigheden. Slechts enkele van de ondervraagde scholen hebben een aanbod dat expliciet aandacht besteedt aan alle drie de pijlers. Verder lijkt het dat scholen beperkt beleid opstellen voor de plusklassen en dat het effect niet geëvalueerd wordt.

Op basis van de literatuurstudie en de interviews is een vraag voor vervolgonderzoek opgesteld, namelijk “Wat zijn de opbrengsten van de plusklas voor scholen en op welke manier worden deze opbrengsten geëvalueerd en geoptimaliseerd?”. Deze vraag is beantwoord door middel van interviews met vijftien scholen (elf PO-scholen en vier VO-scholen).

Concluderend kan gesteld worden dat scholen een verschillende invulling geven aan de plusklas. De groep leerlingen die naar de plusklas gaat, is erg divers. Op sommige scholen gaat het om leerlingen met een gemiddelde ‘B-score’ op de CITO-toetsen van het leerlingvolgsysteem die op basis van motivatie toegelaten worden, terwijl op andere scholen alleen leerlingen worden toegelaten met een diagnose hoogbegaafdheid en sociaal-emotionele problemen. Het is niet altijd duidelijk op basis van welke visie leerlingen geselecteerd worden voor de plusklas. De invulling van het aanbod in de plusklas is tevens erg verschillend. In sommige plusklassen bestaat het aanbod uit het uitvoeren van uitdagende projecten, waarbij er in andere plusklassen een aanbod is op cognitief, sociaal-emotioneel en metacognitief niveau. Er zijn maar een beperkt aantal scholen waarbij zowel de organisatie als de doelstellingen en de evaluatie van de plusklas is vastgelegd in beleid. Er zijn echter ook twee scholen waarbij dat wel grotendeels gelukt is. Opvallend is dat deze scholen aangeven door de vragen in het interview aan het denken gezet zijn om het beleid nog verder te concretiseren.

Vanuit het gedane onderzoek kunnen een aantal aanbevelingen opgesteld worden voor de opzet en optimalisatie van een plusklas:

- Zorg voor een duidelijke en gedeelde visie op de plusklas. Het moet helder zijn voor welke hulpvragen de leerlingen terecht kunnen in de plusklas. Stel op basis daarvan vast aan welke doelen er gewerkt wordt en wat het aanbod is. Bekijk pas daarna voor welke leerlingen de plusklas geïndiceerd is. In het verlengde hiervan is het belangrijk om vast te stellen welke meerwaarde de plusklas voor een leerling heeft boven het aanbod in de reguliere klas.

Voorbeeld 1

“We gebruiken geen IQ- indicatie, maar we signaleren door middel van het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid. Hierbij is er ook input van de leerkracht, ouders en leerlingen. Belangrijk is of er een echte hulpvraag ligt.”

Voorbeeld 2

De criteria die wij gebruiken zijn:

Een kind dat:

- *Consequent hoog scoort (A-niveau) op de CITO-toetsen begrijpend lezen en/of rekenen en/of spelling en/of...*
- *goed presteert binnen de methode toetsen en*
- *gesignaleerd is door de leerkracht als ‘pluskind’ en*
- *meer aankan dan het gemiddelde aanbod van de groep,*
- *gediagnosticeerd hoogbegaafd is*

Het verschil tussen beide voorbeelden is dat in het eerste voorbeeld de school aangeeft dat er een hulpvraag moet zijn. De plusklas kan dan een manier zijn op een antwoord te vinden op deze hulpvraag. In het tweede voorbeeld worden leerlingen geselecteerd op basis van cognitieve kenmerken. Dit biedt minder handvatten voor het formuleren van gerichte doelstellingen in de plusklas.

- Stel duidelijke en concrete doelen op voor de plusklas op groepsniveau. Welke doelen moeten er behaald worden? Stel daarnaast duidelijke en concrete doelen op voor individuele leerlingen van de plusklas en koppel deze aan de hulpvraag van de leerlingen. Deze doelen kunnen gaan over scores in het (CITO) leerlingvolgsysteem, maar kunnen ook anders geformuleerd zijn.

- Baseer het aanbod van de plusklas op de drie pijlers waar hoogbegaafde leerlingen behoefte aan hebben: uitbreiding en verdieping van het curriculum (cognitieve uitdaging), aandacht voor sociaal-emotionele vaardigheden en aandacht voor metacognitieve vaardigheden, zoals plannen en organiseren. Het is belangrijk dat deze drie pijlers aan bod komen in de plusklas, waar het accent ligt is echter weer afhankelijk van de hulpvragen van de individuele leerlingen in de plusklas.

Het blijkt lastig voor scholen om concrete doelstellingen op groepsniveau op te stellen.

Voorbeelden van genoemde doelen zijn:

- *“Leerlingen gaan met meer plezier naar school”*
- *“Leerlingen leren samenwerken”*
- *“Leerlingen leren leren”*
- *“Leerlingen een plek bieden om gelijkgestemden te ontmoeten”*

Deze doelstellingen kunnen concreter opgesteld worden, bijvoorbeeld:

- Aan het einde van de plusklasperiode geeft 50% van de ouders of leerlingen aan dat de leerling met meer plezier naar school gaat.
- Voor 25 procent van de leerlingen is de hulpvraag beantwoord, voor 25 procent van de leerlingen is er een duidelijke vooruitgang te zien op het gebied van de hulpvraag.
- Alle leerlingen van de plusklas voor de groepen 5 en 6 hebben een powerpointpresentatie gemaakt over het project.
- Voor 30 procent van de leerlingen zijn aan het einde van de plusklasperiode de sociaal-emotionele vaardigheden versterkt. Om dit te bepalen wordt een gesprek georganiseerd met de interne begeleider, de groepsleerkracht, de plusklasleerkracht en de ouders.
- De plusklas voorkomt zoveel mogelijk het onderpresteren van leerlingen. Dit is terug te zien in het leerlingvolgsysteem. Op de basisvaardigheden blijft het percentage leerlingen met een A-score op de toetsen gelijk van groep 3 tot en met groep 8.

Op leerlingniveau zijn in de interviews enkele voorbeelden van concrete doelen genoemd:

“Het aanbod van het SLO - Leren leren (cognitief), leren denken (metacognitie), leren leven (sociaal-emotioneel) - is de basis. Daar is een beschrijving van. Verder is er een concrete uitwerking per leerling. Bijvoorbeeld: als je moeilijk tegen kritiek kunt (hebben deze leerlingen vaak moeite mee), waar ligt dat dan aan bij jou? En: hoe kun je daar een concrete leervraag en doel en resultaat bij afspreken? Wat heb je over zes weken bereikt? We kunnen het niet zo specifiek uitwerken als we graag zouden willen in verband met tijd.”

“Voor individuele leerlingen zijn er daarnaast ook doelen, zoals: wat ga jij in de lessen op school meer doen binnen de tijd die je over hebt?”

- Naast het vaststellen van de doelen, is het van belang om vooraf te bepalen op welke manier de vooruitgang van de leerlingen gevolgd zal worden. Daarnaast is het belangrijk om vast te leggen op welke manier het effect van de plusklas op groepsniveau vastgesteld kan worden en door wie de doelstellingen geëvalueerd worden.

Voorbeelden waarop vooruitgang vastgesteld kan worden:

- Interview met leerlingen, ouders en/of leerkrachten
 - Toetsresultaten
 - Portfolio's
 - Observaties
 - Producten van de leerlingen
 - Vragenlijsten / evaluatieformulieren
-
- Gebruik de evaluatiegegevens om het aanbod aan te scherpen, zowel op groepsniveau als op individueel niveau. Leg van tevoren vast wat er met de uitkomsten van de evaluatie gebeurt.

Voorbeelden van gebruik van evaluatiegegevens:

“De voortgang van de leerlingen wordt twee keer per jaar besproken in het zorgteam.”

“Als het nodig blijkt, volgt bijstelling in het protocol.”

“Het komt terug in de voortgangsrapportage en het aanbod in de plusklas wordt aangepast.”

- *Stel een beleid op waarin bovenstaande punten terugkomen. En leg dit beleid vast in het schoolplan.*
- *Zorg voor een goede afstemming met groepsleerkracht van de eigen groep van de leerling.*
- *Werk volgens de principes van opbrengstgericht werken.*

Bovenstaande punten zijn belangrijk voor het optimaliseren van de effectiviteit van de plusklassen. De meeste ondervraagde scholen erkennen dit. Toch geven bijna alle scholen aan dat het vastleggen van beleid, het opstellen van concrete doelstellingen, het evalueren en de afstemming met de eigen groep beter zou moeten. De aanbeveling is om tijd vrij te maken om aandacht te besteden aan deze punten.

Literatuurlijst

Breedijk J. (2006). *Onderwijsaanpassingen voor (hoog)begaafde kinderen op basisscholen in Pijnacker-Nootdorp: Onderzoek en aanbevelingen*. Scriptie ECHA.

Doolaard, S. & Oudbier, M. (2010). *Onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Groningen: GION.

Doolaard, S. & Oudbier, M. (2011). Onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 50, 60-66.

Gerven, E. van (2009). *Handboek hoogbegaafdheid*. Assen: Koninklijke van Gorcum.

Gerven, E. van, & Drent, S. (2007). *Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid*. Verkregen via: www.dhh-po.nl (12 december 2011).

Hogeboom, B. (2011). *Excellentie in ontwikkeling*. Amersfoort: CPS.

Hoogeveen, L., Hell, J. G. van, Mooij, T., & Verhoeven, L. (2004). *Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde leerlingen. Meta-analyses en overzicht van internationaal onderzoek*. Nijmegen: Radboud Universiteit, CBO / ITS.

Inspectie van het Onderwijs (2010). *Het onderwijsaanbod aan hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Marreveld, M., & Ros, B. (2011). Leer Hoogbegaafde Struikelen. *Didaktief*, 41, 6-10.

Mooij, T., Hoogeveen, L., Driessen, G., Hell, J. van, & Verhoeven, L. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Eindverslag van drie deelonderzoeken*. Nijmegen: Radboud Universiteit, CBO/ ITS.

Ministerie OCW (2008). *Stimuleren excellentie basisonderwijs*. Den Haag. Via: <http://www.minocw.nl/documenten/46491.pdf> (20 juli 2011).

OCW brief, 31 januari 2011, <http://www.passendonderwijs.nl/5/57/beleidslijnen-passend-onderwijs-naar-de-tweede-kamer.html> (22 juli 2011).

Oomens, M., Aarsen, E., Eck, P. van, & Kieft, M. (2008). *Opbrengstgericht werken door scholen voor primair en voortgezet onderwijs*. Oberon. Verkregen via internet: http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/267/documenten/onderzoek_oberon__opbrengstgerichtheid.pdf (20 juli 2011).

Scherpenzeel-Mollema, P. (2002). *Welbevinden in Verrijkingsgroepen: Een exploratief onderzoek naar de mate van welbevinden van leerlingen in verrijkingsgroepen ten opzichte van de eigen groep*. Scriptie ECHA.

Verheul, C. (2011). Succes met Hoogbegaafden. *Van twaalf tot achttien*, 2, 36-40.

BIJLAGE 1

Inventarisatie lopend onderzoek naar plusklassen

Instantie:

Gesproken met:

Datum:

1. Wat is een plusklas?
2. Welk onderzoek of project loopt of is net afgerond?
3. Wat leveren de onderzoeken/ projecten op?
4. Welke vragen liggen er (nog)?
5. Welke ervaring heb je over wat een plusklas oplevert en hoe wordt dat gemeten?
6. Waarop baseer je je visie op de plusklas en de inrichting daarvan, speelt onderzoek of literatuur daar een rol in?
7. Wie raad je ons aan om mee in gesprek te gaan / te lezen?

BIJLAGE 2

Format interviews R&D Plusklassen

Interview afgenomen door:

Datum:

Naam school:

Naam leerkracht:

Naam bestuur:

Naam bestuurder / coördinator:

Interviewvragen:

Inleidende vragen:

1. Kunt u aangeven hoe de plusklas er bij u uitziet?
2. Bent u tevreden over het resultaat van de plusklas?
3. Waarom bent u wel / niet tevreden over het resultaat van de plusklas?

Vervolg vragen:

4. Wat is de plaats van de plusklas in de organisatie?
 - a. Is er een schoolspecifieke plusklas?
 - b. Is de plusklas op bestuursniveau / samenwerkingsverband of gemeenteniveau georganiseerd?
 - c. Waar komen de leerlingen vandaan?
5. Kunt u in een paar zinnen aangeven hoe de plusklas bij u georganiseerd is?
 - a. Door wie (leerkracht / docent) wordt de plusklas uitgevoerd?
 - b. Hoe vaak komen de leerlingen in de plusklas?
 - c. Hoeveel leerlingen gaan er naar de plusklas?
 - d. Wat wordt er aangeboden in de plusklas?
 - e. Hoe worden leerlingen voor de plusklas geselecteerd?
6. Aan welke doelstellingen wordt gewerkt in de plusklas?
 - a. Hoe worden de doelstellingen voor de plusklas bepaald?
 - b. Hoe concreet (SMART) zijn de doelstellingen geformuleerd?
 - c. Aan welke doelstellingen wordt gewerkt in de plusklas?
 - d. Hoe wordt gewerkt aan de doelstellingen?
 - e. Hoe wordt de vooruitgang gevolgd?

7. Hoe wordt het effect van de plusklas vastgesteld?

- a. Wat wordt geëvalueerd?
- b. Op welke manier wordt de plusklas geëvalueerd?
- c. Wie evalueert het effect van de plusklas?
- d. Met wie wordt het effect van de plusklas geëvalueerd (ouders, leerlingen, leerkrachten eigen groep, etc.)?
- e. Worden de (net genoemde) doelstellingen geëvalueerd?
- f. Op welke wijze worden de doelstellingen geëvalueerd?
- g. Hoe wordt bepaald of de doelstellingen behaald zijn?
- h. Wat wordt er gedaan met de uitkomsten van de evaluatie?

8. Zijn bovenstaande punten vastgelegd in beleid?

- a. Is er beleid geformuleerd ten aanzien van de plusklas?
- b. Hoe en waar is dit beleid vastgelegd?
- c. Door wie is dit beleid opgesteld?
- d. Door wie is dit beleid vastgesteld?
- e. Is de organisatie vastgelegd in het beleid?
- f. Zijn de doelstellingen geformuleerd in het beleid?
- g. Is de manier van evalueren vastgelegd in het beleid?